İBRAHİM NECMİ DİLMEN'İN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ ESERLERİNİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Fatma Nur YILMAZ²

Ülker ŞEN³

Özet

İbrahim Necmi Dilmen, Türkçe ve Türkçe öğretimi alanında çalışmış bir bilim insanı ve eğitimcidir. Ancak onun Türkçe öğretimi yönüyle ele alındığı bir çalışmaya henüz rastlanmamıştır. Bu çalışmada İbrahim Necmi Dilmen'in ana dili ve gramer öğretimi konularına ilişkin yazdığı altı kitabı Türkçe öğretiminin ilkeleri açısından incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle Türkçe öğretiminin ilkeleri ile ilgili literatürde öne çıkan uzmanların görüşleri incelenmiş ve uzlaşılan ortak ilkeler belirlenmiştir. Ardından çalışma nesnesi nitel bir araştırma yöntemi olan doküman taraması yoluyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular betimsel analiz ile çözümlenip yorumlanmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında ise konu bütüncül olarak ele alınmış ve Dilmen'in Türkçe öğretimi kitaplarında hangi ilkelerden yararlandığına ilişkin bulgular tespit edilerek değerlendirilmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Necmi Dilmen, Türkçe öğretiminin ilkeleri, gramer öğretimi, ana dili öğretimi

AN EVALUATION OF İBRAHİM NECMİ DİLMEN'S WORKS ON TURKISH TEACHING IN TERMS OF THE PRINCIPLES OF TURKISH TEACHING

Abstract

İbrahim Necmi Dilmen is a scientist and educator who has worked in the field of Turkish and Turkish teaching. However, no study has yet been found in which it is discussed in terms of teaching Turkish. In this study, six books written by Dilmen on the subjects of mother tongue and grammar teaching were examined in terms of the principles of Turkish teaching. For this purpose, first of all, the opinions of prominent experts in the literature on the principles of Turkish teaching were examined and agreed common principles were determined. Then, the study object was analyzed through document scanning, which is a qualitative research method. The obtained findings were analyzed and interpreted with descriptive analysis. In the conclusion part of the study, the subject was handled holistically and the findings related to which principles Dilmen used in Turkish teaching books were determined and evaluations were made.

Keywords: İbrahim Necmi Dilmen, principles of Turkish teaching, grammar teaching, mother tongue teaching

¹ Yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi, eposta: fatma.nur.yilmaz06@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5039-025X

³ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi, eposta: ulker_sen@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1855-6336

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte Türkçe öğretim çalışmaları; alfabe çalışmaları ve harf inkılabı, millet mekteplerinin kuruluşu, yurtta ilan edilen okuma-yazma seferberliği, Türk Dil Kurumunun kuruluşu, Türk dili üzerinde yapılan çalışmalar, üniversite reformları, anayasa çalışmaları ve kanun-kararnameler, Heyet-i İlmiye çalışmaları, Türkçe dersi üzerine program geliştirme çalışmaları, öğretmen yetiştirme stratejileri ve millî eğitim bakanlarının hususi girişimleri ile ilgili faaliyetleri içermektedir. Bu faaliyetlerin başında ise şüphesiz dil devrimi, alfabe çalışmaları ve harf inkılabı gelmektedir (Akyüz, 1999).

Türkçe öğretiminin sistematik bir şekilde yapılmasını sağlayan harf inkılabından önceki en önemli aşama ise “Dil Heyeti”nin kurulmasıdır. Oluşturulma süreci ve çalışmalarıyla ilgili olarak Atatürk’ün de görüşlerinin alındığı bu heyet, 23 Mayıs 1928 tarihinde “Dil Encümeni” adıyla kurulmuştur. Dil Encümeni “Alfabe ve Gramer Komisyonu” olmak üzere iki gruba ayrılmış ve ilk iş olarak alfabe ile gramer raporları hazırlamıştır. Komisyonların yaptıkları çalışmalar sonucu Yeni Türk harfleri 3 Kasım 1928 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Baş, 2017). Yeni Türk harflerinin kabulü ve halka öğretilmesi konusunda önemli çalışmalar yapan Dil Encümeni üyesi İbrahim Necmi Bey ve onun eserleri de Türkçe öğretimi için önemli bir temel oluşturmuştur.

İbrahim Necmi Dilmen’in Hayatı ve Türkçe Öğretimi ile İlgili Eserleri

İbrahim Necmi Dilmen’in doğum tarihine ilişkin bir ihtilaf vardır. TBMM albümünde doğum yılı 1889 olarak gösterilmektedir. Maarif Vekâleti tarafından verilen öğretmen kimliğinde doğum yılı 1887-1889 olarak yazılmıştır. İbrahim Necmi’nin torunu Cem Kuşadalı, dedesinin doğum yılının 1887 olduğunu vurgulamıştır ve mezar taşında da doğum yılının 1887 olduğu yazmaktadır (C. Demir, 2017). Ancak İbrahim Necmi Dilmen 1943 yılında Yeni Adam dergisinde İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’na verdiği röportajda kendisinin hicri 1303’te (M 1885) Gümülcine’de doğduğunu söylemiştir. Bu sebeple onun doğum tarihini 1885 olarak kabul etmek gerekir.

İbrahim Necmi’nin annesi Emine Salime, babası ise Avukat Mehmet Tayfur Bey’dir. Mehmet Tayfur Bey avukatlık mesleğinin yanında saz şairliği de yapmıştır. Ayrıca zengin bir kütüphaneye sahiptir. Bu kütüphaneden İbrahim Necmi ziyadesiyle istifade etmiştir. İbrahim Necmi çocukluğu boyunca İskeçe ve Gümülcine’de bulunmuştur. İlk mektep ve o zamanki beş yıllık idadi tahsilini Gümülcine’de idadi tahsilinin son iki senesini ise Selanik’te tamamlamıştır. Yükseköğrenimine İstanbul’da devam eden İbrahim Necmi, 1909 yılında Darü’l-Fünûn-ı Osmanînin İlm-i Hukukiye bölümünden birincilikle mezun olmuştur (C. Demir, 2017; Baltacıoğlu, 1943).

İbrahim Necmi İstanbul’daki Darü’l-Fünûn-ı Osmanînin İlm-i Hukukiye bölümünü bitirip Selanik’e döndükten sonra baba mesleğini devam ettirmemiştir. Selanik Hukuk Mektebinde öğretmen olarak çalışmaya başlamış ve bu mektepte hukuk-ı siyasiye-i düvel (devletler hukuku) ve kavanin-i maliye (maliye kanunları) derslerini okutmuştur. Balkan Savaşı sonunda Selanik’in kaybedilmesiyle birlikte İbrahim Necmi 1913 yılında ailesiyle birlikte İstanbul’a göç etmiştir. İbrahim Necmi Bey’in öğretmenlik hayatı 1913’te Darüşşafaka, Vefa ve Davut Paşa Lisesinde

devam etmiştir. 1918-1928 yılları arasında ise Galatasaray Sultanisi ve İstanbul Erkek Muallim Mektebinde edebiyat ve edebiyat tarihi dersleri vermiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki eğitim ıslahatları çerçevesinde Darülfünunun yapısında da önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda Edebiyat Fakültesinde “Ural-Altay Lisanları Mukayeseli Sarfı Kürsüsü” kurulmuştur. Kürsünün başkanlığına Alman Prof. Dr. Friedrich Giese getirilmiş, İbrahim Necmi ise Giese'nin yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. Buradaki görevinin ardından 1917-1918 yılları arasında “Nazariyat-ı Edebiye” kürsüsünde Ali Ekrem (Bolayır) Bey'in yardımcısı olarak çalışmaya başlayan İbrahim Necmi, bu kürsüde edebiyat teorileri ve edebiyat tarihi konularında yeni bilgiler öğrenmiş ve ileride yazacağı edebiyat tarihi kitabının temellerini atmıştır.

İbrahim Necmi, 1931 yılında İstanbul'dan Ankara'ya gelmiş ve Gazi Terbiye Enstitüsüne bağlı Musiki Muallim Mektebinde edebiyat öğretmenini olarak çalışmıştır. Ayrıca 1936-1941 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde profesör unvanıyla çalışmıştır (A. Demir, 2017).

İbrahim Necmi, Türk dili üzerine araştırma yapan önemli Türkologlardan biridir. Darülfünunun edebiyat şubesi bünyesindeki Ural-Altay Dilleri kürsüsünde muallim olarak görev yapmış ve bu kürsüde aldığı eğitimle Türk dili hakkındaki araştırmalarını derinleştirmiştir. İbrahim Necmi'nin Darülfünundaki Türkoloji çalışmalarının temelinde yardımcısı olduğu Ural-Altay dilleri alanında profesör olan Friedrich Giese vardır. Giese, açtığı Ural-Altay Dilleri kürsüsünde Altay dillerinden olan ve en eski Türkçe sayılan Köktürkçeyi ele almıştır. İbrahim Necmi, Profesör Giese'nin bu çalışmalarından faydalanmış ve Türkoloji'ye karşı büyük bir ilgi duymuştur.

Darülfünunda “Nazariyat-ı Edebiye” kürsüsünde Ali Ekrem (Bolayır) Bey'in yardımcısı olarak çalışmaya başlayan İbrahim Necmi, bu kürsüde edebiyat teorileri ve edebiyat tarihi konularında yeni bilgiler öğrenmiş ve ileride yazacağı edebiyat tarihi kitabının temellerini atmıştır. Nitekim Galatasaray Sultanisinde çalıştığı yıllarda edebiyat tarihi konusunu ele alan “Tarih-i Edebiyat Dersleri” isimli eserini kaleme almıştır. Bu eserle İbrahim Necmi Türk edebiyatı tarihi hususunda çalışan ilk isimlerden biri olmuştur.

İbrahim Necmi'nin Türkçenin gramer özellikleri ortaya çıkarmaya çalışmış ve döneme kadar yapılan gramer hatalarını düzeltmek için çalışmalarını hızlandırmıştır. Bir müddet sonra ise çalışmalarını Arap ve Fars dilinin kurallarından tamamen arınmış yeni Türkçenin gramer yapısını oluşturmak için yoğunlaştırmıştır. Önceleri yeni alfabenin tam anlamıyla öğrenilmesi ve kavranması için gramer kurallarını eski yazı ile örnekleri ise yeni yazı ile verdiği kitaplarını yayımlamıştır. Bu düşünceyle yazdığı eserlerde önce toplumun bütün kesimine hitap etmiştir. Ardından yazdığı gramer kitaplarını ise ilk, orta, lise ve yükseköğretim programlarına uygun biçimde genelden özele kademelendirmiştir (Arık,1995).

Atatürk, dönemin Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati'ye Alfabe Komisyonu'nun oluşturulması talimatını vermiş ve üyelerini de belirlemiştir. İbrahim Necmi Bey üçü milletvekili, üçü maarif yüksek memuru, üçü mütehassis olmak üzere oluşturulan Alfabe Komisyonu'nda uzman olarak görev almıştır. Komisyon 26 Haziran 1928 yılında ilk kez toplanmış ve

gerçekleştirdiği istişareler çerçevesinde bir rapor hazırlamıştır. Hazırlanan bu raporda yeni alfabe oluşturacak harfler belirlenmiştir. Süreç içinde ise oluşturulan bu alfabedeki bazı harfler değiştirilmiş, bazıları ise çıkartılmıştır (Dönmez, 2011).

İbrahim Necmi Bey, Atatürk'ün talimatı sonucu Dolmabahçe'de toplanan "Yazı Kongresi"ne de katılmıştır. Hatta burada düzenlenen yeni Türk alfabesi ile okuma-yazma derslerinde ilk dersi o anlatmıştır. Bundan sonraki süreçte de Dolmabahçe'deki deneme derslerine devam etmiş ve gönüllü muallim vasfıyla memurlara okuma-yazma öğretmiştir. Aynı zamanda Ulus gazetesinde köşe yazısı yazmaya devam eden İbrahim Necmi'nin yazdıkları yeni Türk alfabesi, okuma- yazma ve Türkçe öğretimi ile ilgilidir.

İbrahim Necmi Bey 12 Temmuz 1932 yılında kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (Türk Dil Kurumu) önce neşriyattan (yayın) sorumlu üye olarak görevlendirilmiştir. 26 Kasım 1933'te ise Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (Türk Dil Kurumu) umum kâtibi Ruşen Eşref Bey'i bir başka göreve atanması hasebiyle cemiyetin genel sekreterliğine getirilmiş ve bu göre 5 Mart 1945'e kadar devam ettirmiştir. Genel sekreterlik döneminde ise Türk Dil Kurumu beş büyük kurultay gerçekleştirmiş, Türkçenin sadeleşmesi, terimlerin Türkçeleşmesi, Türkçenin gramer ve sözlüğünün yazılması, tarama ve derleme çalışmaları yapılmıştır. İbrahim Necmi Bey aynı zamanda ömrünün sonuna kadar Türk dili ile ilgili araştırma ve inceleme çalışmalarının yer aldığı Türk Dili Belleten dergisini de yönetmiştir (Ekıyor, 2010).

Dilmen'in Türkçe öğretimi ile ilgili eserleri ise şunlardır:

Şekil 1. Türkçe Okuma Yazma Dersleri (1928, İstanbul, Kanaat Kitabevi)

Harf inkılabıyla birlikte halka okuma yazma öğretmeyi düstur edinen İbrahim Necmi, bu kitabını 1928 yılında, inkılaptan hemen sonra yayımlamıştır. Kitap bu amaçla basılmış bir kılavuz niteliğindedir. Hem bağımlı hem de bağımsız okuma yazma öğrenmek isteyenler için eski ve yeni harflerin yan yana kullanıldığı bu kitap, yeni harflerle okuma yazma öğrenmek isteyenlerin işini oldukça kolaylaştırmıştır. Kitaptaki derslere öncelikle yeni Türk alfabesindeki harflerin Arap alfabesindeki karşılıkları gösterilerek başlanmıştır. Ardından sedalı harfler kalın ve ince olarak gruplandırılmıştır. Sedasız harflere örnek kelimeler verilmiş, ek fiil, soru eki, bağlaç olan ki ve "de-da"nın yazımı ile fiil, şahıs ekleri, haber ve bildirme kipleri de örnek kelimelerle çekimlenerek anlatılmıştır. Kitabın sonunda yeni Türk alfabesindeki harflerin büyük ve küçük halleri matbu ve el yazısı biçimleriyle gösterilmiş, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve Karadeniz isimli şiir ise örnek kıraat parçaları olarak verilmiştir (Şen, 2017).

Şekil 2. Amelî Yeni Türkçe Dersleri (1928, İstanbul, Milliyet Matbaası)

İbrahim Necmi bu kitabını, harf inkılabından sonra, 1928 yılında “Milliyet gazetesinde neşredilen derslerden mürekkep” yayımlanmıştır (Dilmen, 1928). Bu kitap İbrahim Necmi Dilmen’in Milliyet gazetesinde yeni alfabeyle okuma yazma dersleri hususunda yazdığı köşe yazılarının derlenmiş biçimidir. Kitapta Türk dilinin gramer özelliklerine basit ve anlaşılır biçimde değinilmiş, eski alfabe ile yeni Türk alfabesini karşılaştırılarak örneklenmiştir. İbrahim Necmi’nin daha önce basılan Yeni Türkçe Okuma Yazma Dersleri isimli kitabı da aynı gazetede yer alan yazıların derlenmesiyle oluşmuştur. Lakin Yeni Türkçe Okuma Yazma Dersleri’nde anlatılan dersler daha ziyade “lisan tahsili ilerlemiş olanlara mahsustur (Dilmen, 1928).” Kitabın yazılış amacını İbrahim Necmi şu sözlerle anlatmıştır:

“Lisanımızın bütün meziyetlerini meydana çıkaracak olan yeni Türk harflerine bir an evvel herkesin alışması ve zaten kolay ve basit olan yeni yazıyı yanlışsızca okuyup yazabilmeleri gâyesiyle kaleme alınan bu dersler yeni açılan büyük inkılap yolunda küçük bir adım daha atılmasına hâdim olursa bununla cidden müftahir olacağım (Dilmen, 1928).”

Kitapta noktalama işaretlerinin hangi durumlarda kullanıldığı, bu işaretlerin ses değerleri örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca eserde sedalı harfler konusunun üzerinde çokça durulmuş ve bu konu açıklamaları eski harfler, örnekleri ise yeni harflerle olacak biçimde anlatılmıştır. Harflerin el yazısı ve matbu biçimleri gösterilmiş, her harfe yönelik çokça kelime örneği verilmiştir. Ardından ses olayları açıklamaları Arap örnekleri yeni Türk alfabesi olacak biçimde anlatılmıştır. Kitabın sonunda örnek kıraat parçaları mevcuttur.

Şekil 3. Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi (1929, İstanbul, Amedî Matbaası)

Harf inkılabından sonra 1929 yılında yazılmıştır ve 109 sayfadır. Kitabın ön sözünde Dilmen harf inkılabının önemini “Büyük Mustafa Kemal hazretlerinin rehberliğinde Türk yazısında vücuda gelen inkılabın asıl ehemmiyeti bu hareketle Türkçenin esaretten kurtularak istikbalini kazanmış olmasındandır.” sözleriyle anlatmıştır. Kitabın giriş bölümünde ses, harf, hece ve yazı mefhumlarından bahsedilmiştir. Ayrıca yine bu bölümde gramer ve dil ile yazının kültürel yaşamdaki yerine de değinilmiştir. İbrahim Necmi eserinin toplumun bütün kesimleri tarafından okunup anlaşılabilmesi için kuralları eski, örnekleri ise yeni harflerle göstermiştir. Ona göre dil kuralları halkı zorlamamalıdır. Bu kuralların halkın çoğunluğu tarafından anlaşılan noktaları tespit edilmeli ve umuma yayılmalıdır.

Şekil 4. Türkçe Gramer
4. Sınıf (1934-1935, İstanbul,
Resimli Ay Matbaası)

İbrahim Necmi'nin ilk baskısını 1929 yılında yayımladığı bu eseri okul programları incelenerek ders kitabı niteliğinde hazırlanmıştır. Kitabın ilk cildi ilkokul dördüncü sınıflar içindir. Sesli ve sessiz harfler, inceltme ve kesme işareti, fiil, mastar, sıfat, zamir ve cümle konularına değinilen bu kitapta konular, öğrencilerin yaşı gözetilerek basitleştirilmiş ve çokça örneklendirilmiştir. Somut düşünme çağındaki öğrencilere hitap eden bu kitapta resimlerden sıklıkla yararlanılmıştır. Bu sayede öğrencinin konuyu daha kolay anlaması sağlanmıştır. Ayrıca kitap yazılarının punto büyüklüğü de öğrencilerin yaşına uygun olacak biçimde düzenlenmiştir. Öğrencilerin konuyu daha iyi kavraması için “Temrin” başlığı altında alıştırma çalışmalarına da yer verilmiştir.

Şekil 5. Türkçe Gramer
5. Sınıf (1934-1935, İstanbul,
Resimli Ay Matbaası)

Bu kitapta dördüncü sınıf kitabındaki konular daha ayrıntılı işlenmiştir. Konular tıpkı dördüncü sınıf seviyesi için yazılan Türkçe Gramer'de olduğu gibi örneklerden ve görsellerden yararlanılarak öğrencilerin seviyesi göz önüne alınarak anlatılmıştır. Kitapta harflerin el yazısı ve matbu biçimleri tablolar halinde gösterilmiş ardından kelime, hece, harf, Türkçedeki ahenk kuralları, mastar eki, çekimli fiiller, kip ve şahıs ekleri, fiil çekimlerinin olumlu, olumsuz ve soru biçimleri, filde çatı, birleşik fiiller, zarflar, edatlar, cümle ve cümle türleri başlıkları anlatılmıştır. Ayrıca kitabın sonunda basit gramer tahlillerine de yer verilmiş, öğrencilerin öğrendiği yeni bilgileri pekiştirmeleri amaçlanmıştır.

Şekil 6. Türkçe Gramer
Birinci Kısım (1933, İstanbul,
Holivut Matbaası)

İbrahim Necmi bu kitabını iki cilt halinde “lise ve orta mekteplerle muallim ve hayat mekteplerine mahsus” yazmıştır. Kitap ses, ses olayları, yapım ve çekim ekleri ve kelime bilgisi konusunda alana farklı bir bakış açısı getirmiştir.

İbrahim Necmi bu kitabında gramerin mahiyeti, cümle, kelime, hece, harf ve harflerin gruplandırmasını yaparak telaffuz, vurgu, noktalama işaretleri, sıfat ve zamir konusuna değinmiştir. Konulara ilişkin açıklama yaptıktan sonra etkinliklerle konuları pekiştirmiştir. Ayrıca etkinliklerde çok sayıda, farklı türde metinden yararlanmıştır. Bu sayede okuyucuların hem zengin içerikli metin türleriyle karşılaşarak kelime hazinesi ve dil becerilerini geliştirmesini hem de konuyu özümsemesini sağlamıştır.

Şekil 7. Türkçe Gramer
İkinci Kısım (1933-1934,
İstanbul, Kanaat Matbaası)

Lise ve orta mekteplerle muallim ve hayat okulları için hususi hazırlanan bu eser Türkçe Gramer'in (Birinci Kısım) devamıdır. Okuma, yazma ve konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerle detaylı gramer bilgisi içeren bu kitap birinci kısmıyla birlikte Dilmen'in kaleme aldığı alandaki en detaylı eseridir.

Dilmen bu kitabında fiil, fiilde zaman, şahıs, mastar, filimsiler ile edat ve zarf konularına değinmiştir. Ayrıca dillerin gruplandırılması, Türkçenin bu gruplandırmadaki yeri, Türkçenin lehçeleri, tarihçesi ve sadeleştirme çalışmalarına ilişkin noktaları da detaylıca anlatmıştır. Ayrıca kitapta metin türleri açıklanmış ve bu türlere ilişkin yazma etkinliklerine de yer verilmiştir.

Şekil 8. Türk Dil
Bilgisi Dersleri (1936,
İstanbul, Devlet Basımevi)

1936 yılında yayımlanan bu kitabı İbrahim Necmi Dilmen Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinde profesör olduğu dönemde yazmıştır. Kitabın konusu Güneş-Dil Teorisi'dir. Bu teoriyi bir bilmeceye benzeten Dilmen kitabı yazma amacını "...öteden beri insanlığın kesip atamadığı bir bilmeceyi çözümü ile uğraşmak..." olarak açıklamıştır. Dilmen ön sözde bu kitabı öğrencilerin Güneş-Dil Teorisi'nin ortaya koyduğu yeni etimolojik analiz sistemini görmeleri ve bu sistemle yapılan analizleri iyi anlayabilmeleri için yazdığını da vurgulamıştır. Kitabın muhteviyatında dilin ne olduğu, ana kaynağı, Güneş-Dil Teorisi, bu teorinin kanunları ve teoriyi örneklendiren kelime analizleri bulunmaktadır.

Türkçe Öğretiminin İlkeleri

Türkçe öğretiminin ilkeleri ile ilgili ilk çalışmayı Fuat Baymur yapmıştır. Baymur (1945) "Türkçe Öğretimi" adlı eserinde; dil derslerinin dil ile birlikte onun muhtevasını da ele alması, dil öğretiminin çocuğun yaşına ve çevresine mahsus olan dilden hareket edilerek yapılması ve dil derslerinin bir bütünlük teşkil etmesi ilkelerinden bahsetmiştir. Türkçe öğretiminde bu üç ilkenin kullanılması gerektiğini savunan Baymur'dan sonra aynı ilkelere Cahit Kavcar ve Ferhan Oğuzkan eklemeler yaparak geliştirmiştir. Kavcar, Oğuzkan ve Sever (1995) yayımladıkları "Türkçe Öğretimi: Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin" isimli kitapta bu ilkeleri şöyle sıralamıştır: Dil doğal bir ortam içinde öğretilmelidir, öğretimde çocuğun kendi dilinden hareket edilmelidir, Türkçe öğretiminde tüm derslerden yararlanılmalıdır, değişik dil çalışmaları arasında sıkı bir ilişki kurulmalıdır, farklı ders materyallerinden yararlanılmalıdır. Çiftçi (1998), "Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler" adlı çalışmasında Kavcar, Oğuzkan ve Sever'in ortaya koyduğu ilkeler ile yaptığı literatür incelemesine dayanarak bunlara eklemeler yapmış ve Türkçe öğretiminde on iki temel ilkenin bulunduğunu söylemiştir. Çiftçi'nin eklediği ilkeler ise şöyledir: Dil öğretimi, kültür

öğretimidir; dil öğretimi bilgi değil, beceri öğretimidir; ana dili öğretimi, düşünmenin öğretimidir; ana dili öğretimi 4-15 yaş aralığında ve kesintisiz olmalıdır; ana dili öğretiminde hafıza geliştirilmelidir; dil becerileri bütün olmakla birlikte, konuşma becerisi öncelik taşır; ana dili öğretiminde aktif kelime serveti geliştirilmelidir. Ünalın (2006), “Türkçe Öğretimi” kitabında Türkçe öğretiminin temel ilkelerini Kavcar, Oğuzkan ve Sever’den alıntılarla açıklamıştır. Kaya ve Kardaş (2019), Türkçe öğretiminin temel amacının, toplumu bireylerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarında istendik seviyede yetişmelerini sağlamak olduğunu söylemiş ve bu amacın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için Türkçe öğretiminin ilkelerine bağlı kalmanın büyük önem arz ettiğini savunmuştur. Türkçe öğretiminde kullanılan temel ilkeleri ise şöyle sıralamıştır: kanunilik, demokratiklik, öğretim programlarına uygunluk, bütünlük, hayatilik, ekonomiklik, hedef kitleye görelik, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, yakından uzağa, kolaydan zora (basitten karmaşığa) yaparak yaşayarak öğrenme, açıklık ve güncellik ilkesidir. Demirel (2002), bu başlıklara ek olarak dil öğretiminde şu ilkelerin de dikkate alınmasının gerektiğini söylemiştir: Dört temel dil becerisinin birlikte öğretilmesi, ana dili öğretiminin doğal bir ortamda yapılması, Türkçe öğretiminde bütün derslerden yararlanılması, ana dilin kuralları öğretilirken tümevarım yönteminin kullanılması, temel dil becerileri ile öğretim etkinlikleri arasında sıkı bir ilişki kurulması, konuların seçiminde tematik bir yaklaşımın benimsenmesi, dil becerilerinin geliştirilmesinde çoklu ortamın sağlanması, öğrencilere öğrendikleri dil kalıplarını kullanma olanağının sağlanması, okuma metinlerinin özgün ve otantik olmasına dikkat edilmesi, dersi planlarken çok çeşitli öğretim etkinliklerinden faydalanılması, öğrencilerin derse etkin katılımının sağlanması, dilin doğru kullanımı konusunda öğrencilerin motive edilip güdülenmesi, değerlendirmede yalnızca anlatılan konuların sorulmasıdır. Türkçe öğretiminin ilkeleri ile ilgili çalışma yapan bir diğer isim ise Özbay’dır. Özbay (2013), Türkçe öğretiminin ilkelerini yirmi dört maddeyle sıralamıştır. Bunlar şunlardır: kanunilik, hedefe görelik, motivasyonu sağlama, planlılık, ekonomiklik, amaç-araç, öğretim programlarına uygunluk, hayatilik, demokratiklik, etkileşim, iş birliği, yaparak yaşayarak öğrenme, bütünlük, diğer disiplinlerle ilişki kurma, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, yakından uzağa, değerlendirme, milli değerlere uygunluk, açıklık, tekrar, güncellik ve yeni gelişmeler ile teknolojiden yararlanma ilkesidir.

Literatür özetlendiğinde araştırmacıların farklı adlandırmalarla da olsa temelde ve içerikte aşağıdaki listede sıralanmış ortak ilkelerde birleştiği görülmektedir:

1. Hedef kitleye görelik ilkesi,
2. Açıklık ilkesi,
3. Kolaydan zora (basitten karmaşığa) ilkesi,
4. Yakından uzağa ilkesi,
5. Bütünlük ilkesi.

Bu çalışmanın temel amacı İbrahim Necmi Dilmen’in Türkçe öğretimi ile ilgili kitaplarını yukarıda listelenen Türkçe öğretiminin ilkeleri açısından değerlendirmektir.

Problem Durumu

İbrahim Necmi Dilmen yeni Türk alfabesi ve Türkçe öğretimi konusunda yaptığı çalışmalar ve yazdığı eserlerle toplumun her kesimine hitap eden bir eğitimcidir. Ancak onun Türkçe öğretimi yönüyle ele alındığı bir çalışmaya henüz rastlanmamıştır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, İbrahim Necmi Dilmen'in konuya dair kitaplarından hareketle Türkçe öğretiminde kullandığı öğretim ilkelerinin tespit edildiği ilk çalışma olması yönüyle önem taşımaktadır.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman tarama yöntemi kullanılmıştır. Doküman tarama, hem basılı hem de elektronik materyaller olmak üzere çalışma kapsamındaki bütün belgeleri incelemek bunun yanında değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Doküman tarama yönteminde anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir fikir ortaya koymak, gözleme dayalı bilgi geliştirmek için verilerin hem incelenmesi hem de yorumlanması gerekir. Bu yöntem özellikle nitel vaka çalışmaları için geçerlidir. Tek bir olay, teşekkül veya programı ortaya çıkarmak amacıyla yapılan çalışmalarda da kullanılabilir (Kıral, 2020).

Çalışma Nesnesi

Bu çalışmanın nesnesini İbrahim Necmi Dilmen'in "Amelî Yeni Türkçe Dersleri, Yeni Türkçe Okuma-Yazma Dersleri, Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi, Türkçe Gramer-4, Türkçe Gramer-5, Türkçe Gramer, Türk Dil Bilgisi Dersleri" isimli kitapları oluşturmaktadır.

Veri Toplama

Araştırmanın temelini İbrahim Necmi Dilmen'in Türkçe öğretimine ilişkin yazdığı "Amelî Yeni Türkçe Dersleri, Yeni Türkçe Okuma-Yazma Dersleri, Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi, Türkçe Gramer-4, Türkçe Gramer-5, Türkçe Gramer, Türk Dil Bilgisi Dersleri" isimli kitapları oluşturmaktadır. Bu temele binaen eski alfabe ile yazılmış "Amelî Yeni Türkçe Dersleri, Yeni Türkçe Okuma-Yazma Dersleri, Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi" isimli kitaplar yeni Türkçe alfabeye çevrilmiş, elde edilen metinlerle betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bunun yanında literatür taraması sonucunda Türkçe öğretiminin ilkeleri listesi hazırlanmış ve araştırma nesnesi bu ilkeler doğrultusunda incelenmiştir. Araştırma nesnesinden elde edilen veriler Türkçe öğretim ilkeleri listesine göre kodlanmış ve bu tematik çerçeveye göre işlenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada araştırma nesnesi, Türkçe öğretiminin ilkeleri listesinde yer alan maddelerin varlığı ya da yokluğu yönüyle analiz edilmiştir. Ayrıca çalışma materyallerinden elde edilen bulgular betimsel analiz ile çözümlenip yorumlanmaya çalışılmıştır. Betimsel analizle elde edilen veriler, daha önce belirlenmiş olan temalara ya da araştırma sorularının ortaya koyduğu boyutlara göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulguları okuyucuya sunabilmek için

gerektiğinde doğrudan alıntıya başvurulmuştur. Yapılan betimlemeler açıklanmış, yorumlanmış, neden- sonuç ilişkileri irdelenmiş ve sonuca ulaşılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1

İbrahim Necmi Dilmen'in Türkçe Öğretimi Kitaplarında Yararlandığı Öğretim İlkeleri

	Hedef kitleye görelilik ilkesi	Açıklık ilkesi	Kolaydan zora (basitten karmaşığa) ilkesi	Yakından uzağa ilkesi	Bütünlük ilkesi
Türkçe Okuma Yazma Dersleri	✓	✓	✓		✓
Amelî yeni Türkçe dersleri	✓	✓	✓	✓	✓
Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi	✓	✓	✓		
Türkçe Gramer 4. Sınıf	✓	✓	✓	✓	✓
Türkçe Gramer 5. Sınıf	✓	✓	✓	✓	✓
Türkçe Gramer Birinci ve İkinci Kısım	✓	✓	✓	✓	✓
Türk Dil Bilgisi Dersleri	✓	✓	✓		

Hedef kitleye görelilik ilkesine yönelik bulgular

Günümüzdeki eğitim sistemi derste ele alınacak konunun seçiminde, işlenişinde; derste yararlanılacak materyal ve kitapların hazırlanmasında kısacası öğretimin merkezinde öğrenciye yer vermektedir. Öğretmenlerin öğrenme-öğretme sürecini düzenlerken öğrencilerin gelişim düzeyi, hazır bulunuşluluğu, ihtiyaç, ilgi, yetenek, beklenti ve bireysel farklılıklarını dikkate alması hedef kitleye görelilik ilkesidir (Özbay, 2013). Bu yüzden farklı eğitim düzeylerinde farklı süreçler düzenlenir. Öğrenci merkezli bu yaklaşımda çocuk bir yetişkin gibi kabul edilir ve hem psikolojik hem de fizyolojik olarak tamamen kendine özgü, biricik görülür. Hedef kitleye görelilik

ilkisinin ön plana alınmasıyla “öğretimde seviyeye uygunluk” ve “öğretimin bireyselleştirilmesi” konuları önem kazanmıştır (Gökalp, 2017).

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimine ilişkin yazdığı kitaplarını hedef kitleye görelilik ilkesine uygun biçimde düzenlemiştir. Harf inkılabından sonra halka yeni Türkçe alfabe ile okuma, yazma ve gramer kurallarını öğretmek amacıyla yazdığı Türkçe Okuma Yazma Dersleri, Amelî Yeni Türkçe ve Yeni Türkçe Hakkında Bir Kalem Tecrübesi isimli kitaplarında hedef kitleye göre hareket etmiş, halkın bildiklerinden yola çıkarak eski alfabeye dayalı bir öğretim planı oluşturmuştur. Bu kitaplarını eski alfabeye yazan Dilmen, bu kitaplarını eski alfabeye yazmasının gerekçesini ise şu sözlerle açıklamıştır: “Bu kitap şu düşüncelerin mahsulüdür: Kaidelerinin eski yazı ile yazılması umuma daha kolaylıkla malum olabilmesi içindir. Pek yakında herkes yeni yazımızla istisnas eder etmez onların da Türk harfleri ile yazılması tabiidir (Dilmen, 1929).”

Dilmen'in farklı yaş seviyeleri için yazdığı gramer kitaplarında konuları ele alış biçimi, anlatım tarzı, verdiği örnekler değişmektedir. İlkokul dördüncü sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında değindiği konuları daha yüzeysel ve açık bir dille, basit örneklerden yararlanarak anlatırken ilkokul beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında öğrenciyi düşündürmeye yönelik sorulardan ve konudan önce verilen, öğrencilerin analiz becerisini geliştirecek örneklerden yararlanmıştır. Örneğin; sedalı ve sedasız harfleri anlatırken dördüncü sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında “Harflerden bazıları tek başına ağızdan çıkar: ‘a, o, u, ü, i’ gibi. Bunlara sedalı harf derler. Bazıları da tek başına söylenmez mutlaka bir sedalı harfle beraber ses verir. Mesela ‘t’ harfinin sesini çıkarmak için ya ‘ta’, ‘te’ veyahut ‘at’, ‘et’ gibi bir sedalı harfle beraber söylemeğe mecburuz (Dilmen, 1934-1935).” ifadelerini kullanarak konuya başlamış, basit bir örnekten ve açık bir tanımdan yararlanmıştır. Aynı konuyu beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında ise ele alış biçimi değişmiş; konuya, öğrencinin daha iyi analiz edip özümsemesi için örnek vererek başlamıştır.

“ ‘Yavuz gülüyor.’ Şu iki kelimeyi söylerken dikkat ediniz. Bunlardan (Yavuz) da birinci harf (Y) dir. Bunun yanındaki (a) ile okuyoruz. Bunun gibi (gü) ve (lü) hecelerinde (g) ve (t) yi de okutan (ü) harfleridir. Gene böyle (vuz) ve (yor) hecelerinde (u) ve (o) olmazsa (v-z) ve (y-r) seslerini çıkaramayız. İşte böyle yalnız başına okunmayan harflere sedasız harfler, kendi başına okunmayan sedasız harfleri okutan harflere de sedalı harfler derler (Dilmen, 1934-1935). ”

Dilmen'in lise ve orta mektepler ile muallim ve hayat okulları için yazdığı Türkçe Gramer kitaplarında yaş seviyesi ve öğrencinin ön öğrenmeleri yani hazır bulunuşluluğunu göz önüne almıştır. Bu kitabının hem birinci hem de ikinci kısmında ilkokul seviyesi için yazdığı gramer kitaplarındaki gibi yüzeysel ve öz bir anlatım yerine daha detaylı ve açıklayıcı bir anlatım biçimi kullanmıştır. Örneğin; lise ve orta mektepler ile muallim ve hayat okulları için yazdığı Türkçe Gramer kitabının birinci kısmında “Yazı İşaretleri” başlığı altında virgöl, noktalı virgöl, nokta, iki nokta, sorma işareti, taaccüp (ünlem) işareti, aralık noktaları, çizgi, kesme noktaları (üç nokta), noktalı çizgi, paragraf, üç yıldız, kerre (parantez) , köşeli kerre (köşeli parantez) olmak üzere tam on beş noktalama işaretini tek tek incelemiş ve kullanım özelliklerini tüm detaylarıyla, örneklendirerek açıklamıştır (Dilmen, 1934-1935). Ancak bu konuya ilkokullar için yazdığı

gramer kitaplarında değinmemiştir. Yalnızca alfabe işaretleri başlığı altında inceltme işaretini ve kesme işaretlerinin özelliklerini açıklamıştır (Dilmen, 1934-1935).

Dilmen'in, hem ilkokul hem de lise ve üniversite düzeyleri için yazdığı gramer kitapları biçimsel yönüyle de hedef kitleye görelilik ilkesine uygundur. Örneğin; ilkokul dördüncü ve beşinci sınıflar için yazdığı gramer kitaplarında genellikle her bölümde değinilen konuyla ilgili resimlerden yararlanmıştır. Bu resimler somut düşünme çağındaki çocukların konuyu öğrenmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

MÜFRET - CEMI

Şekil 9 . İbrahim Necmi Dilmen'in ilkokul beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında tekillik- çoğulluk konusuyla ilgili kullandığı resim (Dilmen, 1934-1935).

İbrahim Necmi Dilmen'in ilkokul seviyesinde kullandığı bu resimlere lise ve üniversite düzeyinde yazdığı gramer kitaplarında rastlanmamaktadır. Ayrıca ilkokul seviyesindeki kitaplarında yazı boyutu daha büyük ve kalın, lise ve üniversite düzeylerinde ise daha küçük ve incedir. Bu durum da Dilmen'in kitaplarını her zaman hedef kitleye göre hazırladığının bir kanıtıdır.

Açıklık ilkesine yönelik bulgular

Açıklık ilkesi, öğretmenin bir yandan konuyu açık ve anlaşılır bir dille anlatırken bir yandan örnekler vermesi ve görsel materyaller kullanarak öğrenmenin kalıcılığını artırmasıdır. Öğrenci seviyesi göz edilerek, bilindik kelimelerle, basit ve hemen kavranabilecek cümle biçimleriyle, örneklerden yararlanılarak, soru- cevap, tartışma gibi teknikler kullanılarak açıklık ilkesine uygun bir öğretim yapılabilir (Kaya&Kardaş, 2019). Bu durumda açıklık ilkesi hem görme hem de işitme duyusunu devreye soktuğu için önemlidir. Öğretim öğrencinin ne kadar çok duyu organına hitap ederse o kadar açık bir hâl alır (Gökalp, 2017).

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimine ilişkin yazdığı eserlerde açıklık ilkesine uygun hareket etmiştir. Bu ilkede konunun daha açık bir biçimde anlaşılması için sade ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır. Topluma yeni Türkçe harflerle okuma ve yazmayı öğretmeyi amaç edinen Dilmen, Milliyet gazetesinde yeni Türkçe alfabeyle toplumun tüm kesimine öğretmek maksadıyla yazılar kaleme almıştır. Sonraki süreçte ise bu yazıları derleyerek Amelî Yeni Türkçe Dersleri ve Yeni Türkçe Okuma Yazma Dersleri kitaplarını, toplumun tüm kesimine hitap edecek biçimde ve her bireyin anlayabileceği sadelikte yazmıştır.

Açıklık ilkesinde konu, örneklerden yararlanılarak anlatılır. Böylece konunun anlaşılır olması sağlanır. İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimine ilişkin yazdığı kitaplarda örneklerden sıkça yararlanmıştır. Örneğin; Amelî Yeni Türkçe Dersleri'nde ünlem konusunu anlatırken "Mesela bir tarlada geziyoruz diyelim: Bu tarlayı biz alelade bir uzunlukta farz ediyorken bir de bakıyoruz ki bir türlü bitmek bilmiyor. O zaman hayretimizi göstermek için 'Aa! Bu tarlada amma uzunmuş ha! Bir türlü ucu bucağı görünmüyor.' deriz. İşte burada uzun bir 'a' hayretimizi ifadeye yarar." ifadeleriyle örneklendirmiştir (Dilmen, 1928). Yeni Türkçe Okuma-Yazma Dersleri'nde yeni Türkçe harflerin eski alfabedeki mukabillerini göstermek için yine örneklerden yararlanmıştır (Dilmen, 1928). Yeni Türkçe Hakkında Bir Kalem Tecrübesi'nde ise fikri yazının tanımını yapmış, tanımın daha açık ve anlaşılır olması için örneklerden yararlanmıştır: "Fikri yazı, doğrudan doğruya söylenmek istenen fikri tersime (yazma, bir şekil çizme) çalışır. Mesela bir göz resmi "göz"ün göz vasıtasıyla yapılan "bakmak" ve "görmek" fiillerinin yazı ile ifadesi olur. Devenin resmi veya deve hörgücünün resmi "deve" manasına gelir (Dilmen,1929)."

Açıklık ilkesinde konunun daha anlaşılır, açık ve sade biçimde ifadesi için resimlerden ve şekillerden faydalanılır. İbrahim Necmi Dilmen, ilkökul dördüncü ve beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer'de konuların somutlaştırılması ve öğrencinin ilgisini çekmesi için resimlerden sıklıkla yararlanmıştır. Örneğin; isim tamlamalarını anlatırken aşağıdaki resimden faydalanmıştır:

iki ismin Birbirinin Manasını
Tamamlaması

Şekil 10. İbrahim Necmi Dilmen'in ilkökul beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında isim tamlamalarını somutlaştırmak için kullandığı resim (Dilmen, 1934-1935)

Dilmen'in Türkçe öğretimi ile ilgili yazdığı diğer kitaplarda konuların daha açık ve anlaşılır olması için tablolardan sıklıkla yararlanılmıştır.

سودا سرفار	سودا سرفار	سودا سرفار	سودا سرفار
سودا سرفار	سودا سرفار	سودا سرفار	سودا سرفار
v	r	b	p
z	s	d	t
j	ş	e	q
l	h	g	k
m	n		
ğ	y		

Şekil 11. Dilmen'in sessiz harfleri gruplandığı tablo (Dilmen, 1929).

Kolaydan zora (basitten karmaşığa) ilkesine yönelik bulgular

Kolaydan zora ilkesi, öğrenme-öğretme sürecinin öğrencilerin kolayca yapabileceği işlem ya da becerilerden başlayıp kademe kademe zorlaşacak biçimde düzenlenmesidir (Kaya & Kardaş, 2019). Öğretime zor konulardan başlanması öğrencilerde başarısızlık hissi uyandırabilir. Bu sebeple öğretim süreci ilk andan itibaren ön yargı ve başarısızlık korkusuyla sekteye uğrar. Bu ilke öğrencilerin kendilerine karşı duydukları güveni artırır ve başaramama korkusunu yenmesine olanak sağlar (Gökalp, 2017).

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimi kitaplarını kolaydan zora ilkesine uygun biçimde düzenlemiştir. Yeni Türkçe alfabeyi ve gramer kurallarını halka öğretmek amacıyla yazdığı Yeni Türkçe Okuma Yazma Dersleri ve Amelî Yeni Türkçe Dersleri isimli kitaplarıyla Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi isimli kitabında öğretim sürecine harflerin tanıtılması, karşılıkları sesler ve özellikler ile başlamış ardından harfleri gruplandırmış aynı gruba dahil olan harflerin hangi niteliğe sahip olduklarını açıklamıştır. Harflerle ilgili yaptığı tüm bu açıklamalardan sonra ise ek konusuna ve ses olaylarına yer vermiştir. Bu sıralamada da Dilmen'in alfabe öğretiminden yola çıkıp gramerin farklı kurallarıyla konuları sürdürmesi onun basitten karmaşığa doğru giden bir yol izlediğinin göstergesidir.

Ders kitabı niteliğinde yazdığı ve ilkokul dördüncü, beşinci sınıflar ile lise düzeyinde okutulan Türkçe Gramer isimli kitaplarında konular basitten karmaşığa olacak biçimde seviyelendirilmiştir. Örneğin; dördüncü sınıf Türkçe Gramer kitabında isim konusunu sadece isim, isimlerde tekillik çoğulluk ve özel-cins isimler başlıkları altında ele almıştır (Dilmen, 1934-1935). Aynı konuyu beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında isim, isim türleri, mükkepe isimler, topluluk ismi, küçültme ismi, isimlerde tekillik çoğulluk, isim tamlamaları, tamlama ekleri başlıkları altında açıklamıştır (Dilmen, 1934-1935). Lise ve orta mekteplerle muallim ve hayat okulları için yazdığı Türkçe Gramer kitabında ise isim konusunu isim, isim türleri, isimlerin manaları, topluluk isimleri, isimlerin yapılışı, sıfatlardan yapılan isimler, fiilden yapılan isimler, mükkepe isimler, diş isimleri, isimlerde çokluk, isme gelen ekler, ismi değiştiren ekler, ismin anlamını değiştiren ekler, ismin anlamını tamamlayan ekler, isimlerin çekimi başlıkları ile açıklamıştır (Dilmen, 1933). Dilmen üniversiteler için hazırladığı Türkçe Dil Bilgisi Dersleri isimli kitabında Güneş-Dil Teorisi'nden bahsetmiş ve konuya ilişkin kelime analizlerine yer vermiştir. Bu analizlerdeki örneklerde ise öncelikle basit ve tek heceli kelimeleri (aşk, yıl gibi), daha sonra ise türemiş ve çok heceli kelimeleri kullanmıştır (düşünmek, kımıldamamak gibi). Bu örneklerde görüldüğü gibi Dilmen; öğrencilerin yaşı, ihtiyacı ve ön öğrenmelerine göre kitaplarındaki öğretim biçimi basitten karmaşığa olacak biçimde düzenlemiştir.

Yakından uzağa ilkesine yönelik bulgular

Öğrenci toplumun bir ferdidir ve hem doğal hem de toplumsal bir çevre içinde yaşar. Bu sebeple tüm ihtiyaçlarını bu çevreden karşılar. Öğretim sürecini yakın zamandan uzak zamana ya da yakın çevreden uzak çevreye doğru düzenlenmek için kullanılan yakından uzağa ilkesinde öğretim süreci düzenlenip örnekler verilirken öğrencinin yakın çevresinden, ilgilerinden yararlanılmalıdır (Özbay, 2013). Bu yakınlık hem yer, hem de zaman açısından önemlidir. Çünkü

öğrencilerin yakın çevre ve yakın zamanla ilgili daha fazla yaşanmışlıkları vardır ve çocuğun içinde bulunduğu çevre onun öğrenme süreçlerini etkiler.(Taşpınar, 2017) .

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimi için yazdığı kitaplarda yakından uzağa ilkesini gözetmiştir. Özellikle düşünme döneminde olan dördüncü ve beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında verdiği örnekler çocukların hayatlarıyla ilgilidir. Bu örneklerdeki kahramanlar çocuktur ve çocukların başından geçen olaylar genellikle ev, mektep, bahçe, köy gibi mekânlarda yaşanmaktadır. Örneğin, ilkokul dördüncü sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında kelimelerle ilgili bir alıştırmada şu metinden faydalanmıştır: “Tayfur taklit edilecek bir çocuktur, mektepten gelir gelmez derslerine çalışmaya başlar. Yemek zamanına kadar başını kitaplarından kaldırmaz. Ana babasının sözlerini dinler. Annesi onu uyandırmak için odasına girdiği vakit, Tayfur kalmış ve hazırlanmıştır. Mektepte bütün hocaları Tayfur’dan memnundur. Her sene sınıfı birinci olarak geçer (Dilmen, 1934-1935).” Aynı kitapta sıfatlarla ilgili bir alıştırma çalışmasında öğrencilerden “Karşiki evde geniş bir bahçe, bahçenin içinde de birçok meyve ağacı vardı.” cümlesindeki sıfatları bulmalarını istemiştir (Dilmen, 19334-1935). Bir başka örnek ise şöyledir: “Çocuk yatağından kalktı, bahçeye indi, çiçekleri her günkü gibi suladı. Fena otları çıkardı, köklerini hafifçe kazdı. Kurumuş yaprakları, dalı yaralamadan kopardı, sonra derslerini çalışmaya koyuldu. Annesi uyandığı zaman artık o hazırlanmış mektebe gidiyordu (Dilmen, 1934-1935).” İlkokul beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında ise aşağıdaki resmi kullanmış ve köy çocuklarının yaşamından bir kesit sunarak çocukların resim üzerinde düşünmelerini sağlamıştır.

Şekil 12. İbrahim Necmi Dilmen'in öğrencilerin üzerinde düşünerek akıl yürütmesini istediği resim (Dilmen, 1934-1935).

Dilmen bu resimle ilgili olarak “Bu resimde neler görüyorsunuz? Çocuklar ne yapıyorlar? Tavuğun yaptığı nedir? Öteden gelen kadın kimdir? Ne yapmak için geliyor? Çiftçi ne ile meşguldür? Vazifesini yapıyor mu?” şeklinde sorular sorarak öğrencilerin yaşadıkları çevre ile resim arasında bir bağ kurmasını amaçlamıştır.

Yakından uzağa ilkesinin bir diğer noktası ise öğretimin yakın zamandan uzak zamana doğru yapılmasıdır. İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretim kitaplarında bu durumu da gözetmiştir. Özellikle yakın zamanda gerçekleşen tarihi olaylardan, savaşlardan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün nutuk ve hitabetlerinden yararlanmıştır. Örneğin, ilkokul beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer'de “Temrin” başlığı altındaki alıştırma çalışmasında Sakarya Savaşı ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk için şu ifadeler kullanılmıştır: “ Sakarya Harbi Anadolu muvaffakiyetinin başlangıcı oldu. Büyük Gazi Mustafa Kemal'in memleketi bu tarihten beri muvaffakiyetten muvaffakiyete doğru yürüyor. (Dilmen, 1934-1935).” Dilmen aynı kitabında ise savaş dönemindeki anları şu şekilde betimlemiştir: “Top sesleri, düşman hücumu, tayyare

muharebeleri bizi şaşırtmıştı, bu aralık ilâhi bir ses, azimkâr bir kumandan sesi, askerin kuvve-i maneviyesini iade ettirdi (Dilmen, 1934-1935).”, “ ‘Dün Ağıztepe’de bir tabur asker geçit resmî yaptı.’, ‘Beylerbeyi’nde bir alay insan, sevgili Gazi’mize istikbal için bakıyorlardı.’ (Dilmen, 1934-1935).” Dilmen, lise ve orta mektepler ile muallim ve hayat okulları için yazdığı Türkçe Gramer kitabının “Kıraat ve İmlâ” bölümünde ise Falih Rıfkı’nın (Atay) yazdığı “30 Ağustos” metnini kullanmış, öğrencinin hem yakın tarihi öğrenmesini hem de okuma becerisini geliştirmesini sağlamıştır (Dilmen, 1933-1934).

Dilmen kitaplarında okuma becerisini geliştirmeye yönelik farklı türde metin parçaları kullanmıştır. Bu metin türleri arasında en sık yararlandığı ise Gazi Mustafa Kemal’e ait nutuklardır. İlkokul dördüncü sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer’de Gazi Mustafa Kemal’in 9 Ağustos 1928 Perşembe akşamı Sarayburnu Parkı’nda Halk Fırkası tarafından düzenlenmiş bir etkinlikteki nutku kullandığı okuma metinleri arasındadır (Dilmen, 1934-1935). Yeni Türkçe Okuma-Yazma Dersleri ve lise ve orta mektepler ile muallim ve hayat okulları için yazdığı Türkçe Gramer’de “Büyük Gazi’nin Türk Gençliği’ne Hitâbesi”, “ Gazi Hazretlerinin Samsun Nutku” ; Amelî Yeni Türkçe Dersleri’nde “Reîsicumhur Hazretlerinin Kastamonu’da İrat Buyurdukları Nutuktan Bir Parça” da o dönemde yakın geçmişle ilgili güncelliği devam eden metinler arasında yer almaktadır.

Bütünlük ilkesine yönelik bulgular

Bu ilke ile planlanan bir öğretim süreci çocuğu hem bedensel hem de ruhsal olarak bir bütün kabul eder ve her yönüyle dengeli olarak eğitir. Bireyin bedensel ve ruhsal yönü birbirine bağlıdır ve birbirini etkiler (Özbay, 2013). Bu sebeple öğretim sürecinde beden gelişen öğrencinin zihinsel ve ahlaki yönden de gelişmesi şarttır. Eğer bu şekilde dengeli eğitim-öğretim süreci planlanmazsa toplum içinde hem kendine hem de çevreye zarar veren bireyler yetişmiş olur. Bu sebeple insan bir fiziksel, zihinsel ve ahlaki yönüyle bir bütündür, tek bir yönüyle değerlendirilemez (Taşpınar, 2017).

İbrahim Necmi Dilmen’in Türkçe öğretimi ile ilgili kaleme aldığı kitaplarda bütünlük ilkesine uygun bir öğretim yaklaşım görülmektedir. Dilmen, yazdığı kitaplarında öğrencilere hem okuma-yazma ve gramer öğretimi yapmış hem de onları farklı türde, zengin edebî-tarihi eserler ve önemli, edebî şahsiyetlerle karşılaştırarak öğrencilerin ruhsal, duygusal, edebî ve millî yönlerini geliştirmelerini sağlamıştır.

Amelî Yeni Türkçe Dersleri kitabında Faruk Nâfiz’in (Çamlıbel) aruz ölçüsüyle yazdığı “At” ve “Suda Halkalar” isimli şiirleri, Reşat Nuri’nin (Güntekin) İnce Hesaplar” ve “Hırsız” isimli hikâyeleri, Yusuf Ziya’nın (Ortaç) “Asker Annesi” isimli hece ölçüsüyle yazdığı şiiri, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Kastamonu’da söylediği nutkundan bir parça ve Rüsen Eşref’in (Ünaydn) kaleme aldığı “Bayrağımız” isimli anısı bulunmaktadır. Yeni Harflerle Türkçe Okuma Yazma Dersleri’nde Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Gençliğe Hitabe’si ve Karedeniz Marşı vardır. İlkokul dördüncü sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer isimli kitabında “Büyük Gazi’nin Bir Hitabesi” başlığıyla Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün 9 Ağustos 192 tarihinde Sarayburnu Parkı’ndaki konuşması, İbrahim Necmi’nin kaleme aldığı “Gazi” isimli şiiri, Orhan Seyfi’nin (Orhon) kaleme aldığı “Anadolu Toprağı” isimli şiiri, Ruşen Eşref’in (Ünaydn) “Hasan Dayı” isimli şiiri bulunmaktadır. İlkokul beşinci sınıflar için yazdığı Türkçe Gramer kitabında Tevfik

Fikret'in "Papatyalar" isimli şiiri, Faruk Nafiz'in (Çamlıbel) "Köyde Kış" ve "Büyük Misafir" isimli şiirleri bulunmaktadır. Lise ve orta mektepler ile muallim ve hayat okulları için yazdığı Türkçe Gramer kitabının birinci kısmında ise Halit Fahri'nin (Ozansoy) "Gaziye", "Dervişin Sözü" isimli şiirleri; tasvir konusunu anlatırken yararlandığı Namık Kemal'in ve Halit Ziya'nın (Uşaklıgil) yazdığı eserlerden alınan fırtına tasvirleri, Tevfik Fikret'in "Rengin" isimli şiiri ve edebî tenkit içeren bir mektubu, Ahmet Hikmet'in (Müftüoğlu) "Üzümcü" hikâyesi; Halit Ziya'nın (Uşaklıgil) yazdığı "Sokak Çocuğu", "İçecek Su", "Altın Nine" hikâyeleri; Yusuf Ziya'nın (Ortaç) "Gazimize", "Evim" isimli şiirleri; Şinasi'nin annesine yazdığı özel mektubu, Yakup Kadri'nin (Karaosmanoğlu) "Bir Hatıra" isimli anısı, Enis Behiç'in (Koryürek) "Süvariler" isimli şiiri, Falih Rıfkı'nın (Atay) "Bir Yıldönümü" isimli anısı, Faruk Nafiz'in (Çamlıbel) "Talas Bağlarında Batı" ve "Gazi Söylüyor", "Taç Giyen Millet", "Gurbet" isimli şiirleri; Ömer Seyfettin'in "Bir Hatıra" isimli anısı, Cenap Şehabettin'in "Gidenin Arkasından" ismiyle kaleme aldığı olay yazısından bir bölüm ve Hüseyin Cahit'in (Yalçın) yazdığı "Falcı" isimli hikâyesi bulunmaktadır. İbrahim Necmi Lise ve orta mektepler ile muallim ve hayat okulları için yazdığı Türkçe Gramer kitabının ikinci kısmında ise Ziya Gökalp'in "Çobanla Bülbül" şiiri, Abdülhak Hamit'in (Tarhan) "Makber" isimli şiirinden bir parça; Tevfik Fikret'in "Mart", "Sis", "Halûk'un Vedasından", "Sükûn İçinde", "Prometre" isimli şiirleri; Faruk Nafiz'in (Çamlıbel) "At", "Köyde Kış", "Bozgun" isimli şiirleri; Reşat Nuri'nin (Güntekin) "Bir Yudum Su" isimli hikâyesi, Namık Kemal'in "Murabba"sı, Hüseyin Cahit'in (Yalçın) "Kayıkçı" isimli hikâyesi, Mehmet Emin'in (Yurdakul) "Zafer" isimli şiiri, Halit Fahri'nin (Ozansoy) "Gurupta Yağmur" isimli şiiri ve Ziya Paşa'nın "Şiir ve İnşa" makalesinden bir kesit yer almaktadır.

İbrahim Necmi Dilmen'in Türkçe öğretimi ile ilgili yazdığı kitaplarında yer alan bu edebî metinler öğrencilerin duyuşsal gelişimlerine olumlu katkılar sağlayacak, edebî yönlerini geliştirecek niteliktedir.

SONUÇ

İbrahim Necmi Dilmen eğitimci yönü ve bilimsel kişiliği ile birçok araştırmanın konusu olmuştur. Yetiş(1989), "İbrahim Necmi Dilmen" adlı çalışmasında Dilmen'in hayatını, eserlerini anlatmış; gramer ve edebiyat tarihçiliği üzerine yaptığı araştırmalara yer vermiştir. Baltacıoğlu(1943), Dilmen ile yaptığı röportajı "İbrahim Necmi Dilmen ile Görüştüm" adıyla kaleme almıştır. Yeni Adam dergisinde yayımlanan bu röportaj Dilmen'in çocukluk ve gençliği, tahsil hayatı, millet ve milliyet kavramları üzerine düşünceleri, milli tiyatro ve Türkçenin sadeleşmesi konularındaki açıklamalarını içermektedir. Arık(1995), "İbrahim Necmi Dilmen'in Muhtelif Dergi ve Gazetelerdeki Tiyatroya Dair Eski Harfli Yazıları" adlı tez çalışmasında İbrahim Necmi'nin hayatını, tiyatroya dair fikirlerini ve yazdığı tiyatro metinleri incelemiştir. Demir(2017), "İbrahim Necmi Dilmen" adlı çalışmasında Dilmen'in hayatından, yaptığı çalışmalardan, eserlerinden ve yazılarından bahsetmiştir. Bu çalışmada Dilmen'in Türkçe öğretimine dair yaptığı çalışmalara yüzeysel olarak değinilmiş fakat konuya ilişkin detaylara yer verilmemiş, Türkçe öğretiminde kullandığı öğretim ilkelerine yönelik bir çıkarımda bulunulmamıştır. Ekiyor(2010), "İbrahim Necmi Dilmen" adlı makalesinde İbrahim Necmi Dilmen'in kısa biyografisini anlatmış ve ardından onun Türk Dil Kurumu'nda yaptığı çalışmalara değinmiştir. Makalede Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri olan Dilmen'in Türk Dili dergisinde yazdığı bütün yazılar kısaca özetlenmiştir. Şen (2017), I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal

Bilimler Sempozyumu'nda sunduğu “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Yeni Harflerle Türkçe Okuma/Yazma Öğretimi ve İbrahim Necmi (Dilmen)” isimli bildirisinde İbrahim Necmi Dilmen’in hayatından, Türkçe öğretimine ilişkin çalışmalarından, alandaki öneminden bahsetmiştir. Ayrıca onun “Muallimlere ve Umuma Mahsus Yeni Harflerle Türkçe Okuma Yazma Dersleri Üzerine” isimli eserinin içeriğini incelemiştir.

Konu ile ilgili yapılan literatür taramasında İbrahim Necmi Dilmen’in Türkçe öğretiminde yararlandığı öğretim ilkelerine dair herhangi bir çalışma sonucuna ulaşılammıştır. Bu sebeple çalışmamız Dilmen’in konuya dair kitaplarından hareketle Türkçe öğretiminde kullandığı öğretim ilkelerinin tespit edildiği ilk çalışma olması yönüyle önem taşımaktadır. Çalışmamızda İbrahim Necmi Dilmen’in kaleme aldığı Amelî Yeni Türkçe Dersleri, Yeni Türkçe Okuma-Yazma Dersleri, Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi, Türkçe Gramer-4, Türkçe Gramer-5, Türkçe Gramer, Türk Dil Bilgisi Dersleri kitaplarındaki yararlandığı Türkçe öğretiminin ilkeleri incelenmiştir.

Bu inceleme sonucunda ortaya çıkan sonuçlar şunlardır:

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimi kitaplarında hedef kitleye görelik ilkesinden yararlanmış ve öğrencilerin yaşını, hazır bulunuşluğunu, ön öğrenmelerini dikkate almıştır.

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimi kitaplarında açıklık ilkesinden yararlanmışır. Kitaplarında sade, anlaşılır ve açık bir dil kullanan Dilmen, konuyu açıklamak için sıklıkla örneklerden, resimlerden ve tablolardan yararlanmışır.

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimi kitaplarında kolaydan zora (basitten karmaşığa) ilkesinden yararlanmışır. Konuları, örnekleri, etkinlikleri kolaydan zora ve basitten karmaşığa doğru seviyelendirerek detaylandırmıştır.

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimi kitaplarında yakından uzağa ilkesinden yararlanmışır. Anlattığı konuları çocukların hayatlarıyla ilişkilendirerek örneklendiren Dilmen, aynı zamanda yakın tarihe ait konuları içeren metinlerden de faydalanmışır.

İbrahim Necmi Dilmen Türkçe öğretimi kitaplarında bütünlük ilkesinden yararlanmışır. Dil bilgisi öğretiminin yanında temel dil becerilerinin bir bütün olarak geliştirilmesini amaçlayan Dilmen, aynı zamanda öğrencileri farklı türde metinlerle karşılaştırmış ve onların hem duyuşsal hem de millî yönlerini geliştirmeyi amaçlamıştır.

Çalışmaya son vermeden önce konu ile ilgili yapılacak araştırmalar için Dilmen’in bütünsel beceri temelli eğitim anlayışı, kullandığı öğretim stratejileri ve ölçme değerlendirme yöntemlerine yönelik ayrı ayrı ve derinlemesine bir incelemenin yapılması önerilmektedir.

Son söz olarak ifade etmeliyiz ki; Türkçenin Türk milletine ve yabancılara öğretilmesi geçmişte konu ile ilgili ne tür çalışmaların yapıldığının, hangi eserlerin yazıldığının ve şimdi neler yapılabileceğinin araştırılıp irdelenmesiyle mümkündür. Dil öğretimi konusunda yeni politikalar üretmek de yine geçmişi iyi bilmekten geçmektedir. Bu sebeple geçmişteki Türkçe öğretimi faaliyetlerine yönelik yapılan bu ve benzeri çalışmalar gelecekte planlanacak öğretim uygulamalarına yön verecektir.

KAYNAKÇA

- Güzel, A. (2017). *Türkçenin eğitim-öğretim tarihi*. Akçağ.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk eğitim tarihi (Başlangıçtan 1999'a)*. Kültür Koleji.
- Arık, Ş. (1995). İbrahim Necmi Dilmen'in *Muhtelif Dergi ve Gazetelerdeki Tiyatroya Dair Eski Harfli Yazıları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1946). İbrahim Necmi ile görüştim. *Yeni Adam*. (6-11).
- Baş, B. (2017). 1923-1937 döneminde Türkçenin eğitimi ve öğretimi ile ilgili çalışmalar. A. Güzel (Ed.), *Türkçe eğitim-öğretim tarihi* (351-383).
- Baymur, F. (1945). *Türkçe öğretimi*. İnkılap Yayınevi.
- Çiftçi, M. (1998). Türkçe öğretiminde temel ilkeler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 59-71.
- Demir, A. (2017). 1908-1923 yılları arasında Türkçe öğretimi ile ilgili çalışmalar. A. Güzel (Ed.), *Türkçe eğitim-öğretim tarihi* (282-298).
- Demir, C. (2017). *İbrahim Necmi Dilmen*. TDK.
- Demirel, Ö (2002). *Türkçe öğretimi*. Pegem Yayıncılık.
- Dilmen, İ. N. (1928). *Yeni Türkçe okuma yazma dersleri*. Kanaat Kitabevi.
- Dilmen, İ. N. (1929). *Yeni Türkçe hakkında bir kalem tecrübesi*. Ahmedî Matbaası.
- Dilmen, İ. N. (1934-1935). *Türkçe gramer-4*. Resimli Ay Matbaası.
- Dilmen, İ. N. (1936). *Türk Dil Bilgisi Dersleri*. Devlet Basımevi.
- Dilmen, İ.N. (1928). *Amelî yeni Türkçe dersleri*. Milliyet Matbaası.
- Dilmen, İ.N. (1933). *Türkçe gramer birinci kısım*. Holivut Matbaası.
- Dilmen, İ.N. (1933-1934). *Türkçe gramer ikinci kısım*. Kanaat Matbaası.
- Dilmen, İ.N. (1934-1935). *Türkçe gramer-5*. Resimli Ay Matbaası.
- Dönmez, C. (2011). Atatürk ve harf inkılabı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(79), 37-70.
- Ekiyor, C.(2010). *İbrahim Necmi Dilmen*. Türk Dili 98(700/Özel sayı) 4.2010, 367 - 374.
- Gökalp, M. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Kavcar, C. , Oğuzkan, F.& Sever S. (1995). *Türkçe Öğretimi*. Engin Yayınevi.

- Kaya, M. & Kardaş, M. (2019). Türkçe öğretiminin amacı ve temel ilkeleri. M. Kardaş, K. Bulut (Ed.), *Türkçe öğrenme ve öğretim yaklaşımları* (87-110).
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.15.
- Özbay, M. (2013). *Türkçe özel öğretim yöntemleri-I*. Öncü Kitap.
- Şen, Ü. (2017, Mayıs). *Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni harflerle Türkçe okuma/yazma öğretimi ve İbrahim Necmi (Dilmen)*. I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Türklerin Dünyası Enstitüsü, Antalya.
- Taşpınar, M. (2017). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Ünalan, Ş. (2006). *Türkçe Öğretimi*. Nobel Yayıncılık.
- Yetiş, K. (1989). *İbrahim Necmi Dilmen*. Ankara: Kültür Bakanlığı.